

Dane, sociálne zabezpečenie a motivácia pracovať

Zuzana Siebertová, Matúš Senaj
Norbert Švarda, Jana Valachyová

Dátum: 21. február 2014

Téma: Dane, sociálne zabezpečenie a motivácia pracovať

Autori: Zuzana Siebertová, Matúš Senaj, Norbert Švarda, Jana Valachyová

Pravdepodobnosť participácie jednotlivca na slovenskom trhu práce je závislá od výšky jeho čistého príjmu zo zamestnania a prijatých sociálnych dávok. Jednopercentný nárast v čistej mzde zvyšuje pravdepodobnosť ekonomickej aktivity priemerného jednotlivca o 0,263 percentuálneho bodu. Jednotlivci s nižším vzdelaním, ženy a osobitne matky starajúce sa o dieťa do troch rokov ako aj ľudia vo vyššom veku sú najcitlivejšou skupinou obyvateľstva pri zmenách v daňovom alebo sociálnom systéme. Reformy daní a dávok s cieľom zvýšiť participáciu by sa teda mali zamerať najmä na tieto skupiny. Správanie a úspešnosť ľudí na trhu práce samozrejme ovplyvňujú aj iné faktory. Najdôležitejšími sa javia byť vzdelanie, rodina a či má človek významnejšie finančné záväzky.

Miera nezamestnanosti na Slovensku sa dlhodobo udržuje na vysokej úrovni, pričom doteraz chýbali komplexné štúdie, ktoré by kvantitatívne vyhodnotili priamy vplyv daní a sociálnych transferov na participáciu na trhu práce. Nová štúdia "To Work or Not to Work? Estimates of Labour Supply Elasticities"¹ je kvantitatívnu analýzou ponuky práce² na Slovensku. Ide o prvú časť rozsiahlejšieho projektu, ktorého cieľom je vybudovať analytický nástroj umožňujúci lepšie pochopenie stimulujúcich efektov daňového a sociálneho systému s možnosťou vyhodnotiť dynamické efekty vládnych reforiem. Výsledky by tak mohli v budúcnosti poslúžiť tvorcom hospodárskej politiky na dosiahnutie správnej rovnováhy medzi „štedrosťou“ sociálnej politiky a finančnou motiváciou k hľadaniu práce³.

V štúdiu sa preukázalo, že pravdepodobnosť participácie jednotlivca na trhu práce je vo všeobecnosti závislá od výšky jeho čistého príjmu a prijatých dávok. Použitím skutočných údajov⁴ z rokov 2009 až 2011 bolo vyčíslené, že **jednopercentný nárast v čistej mzde zvyšuje pravdepodobnosť ekonomickej aktivity priemerného jednotlivca o 0,263 percentuálneho bodu.** Na druhej strane, **jednopercentný nárast v sociálnych dávkach znižuje pravdepodobnosť participácie na trhu práce o 0,04 percentuálneho bodu.** Výsledné efekty sú vo všeobecnosti v súlade s výsledkami štandardne dokumentovanými pre rozvinuté ekonomiky. Základným posolstvom je, že v rámci trhu práce Slováci reagujú na stimulácie rovnakým spôsobom ako obyvatelia ostatných krajín V4, respektíve krajín OECD.

Výsledky analýzy poukazujú tiež na fakt, že **jednotlivci s nižším vzdelaním, ženy a ľudia vo vyššom veku sú najcitlivejšou skupinou obyvateľstva pri zmenách v daňovom alebo sociálnom systéme.** Zatiaľ čo u priemerného muža v produktívnom veku jednopercentný nárast v čistej mzde zvyšuje pravdepodobnosť ekonomickej aktivity len o 0,06 percentuálneho

¹ Dostupné na: http://www.rozpoctovarada.sk/download2/WP_1_2014_To_Work_or_Not_to_Work_01.pdf

² Ponuka práce predstavuje v tomto prípade všetkých jednotlivcov ochotných pracovať, t.j. sú zamestnaní alebo si hľadajú prácu.

³ Popis modelu v boxe č. 1.

⁴ Výberové zisťovanie 2010-2012 SK-SILC zodpovedajúce príjmovému referenčnému obdobiu 2009-2011.

bodou, u žien v produktívnom veku je nárast už dvojnásobný. Reakcia jednotlivca s nízkym príjmom predstavuje 0,233 percentuálneho bodu, čo znamená až 4-násobný nárast voči priemernému mužovi. Napokon u ľudí so základným ukončeným vzdelaním a ľudí vo veku nad 50 rokov sa pravdepodobnosť ekonomickej aktivity zvýši až o 0,274 respektíve o 0,28 percentuálneho bodu, čo je viac než 4,5-násobná reakcia oproti priemernému mužovi v produktívnom veku.

To, či si niekto hľadá prácu alebo či si ju v konečnom dôsledku nájde samozrejme ovplyvňujú aj ďalšie faktory. Zhrnutie ďalších faktorov s vplyvom na participáciu je na obrázku č. 1.

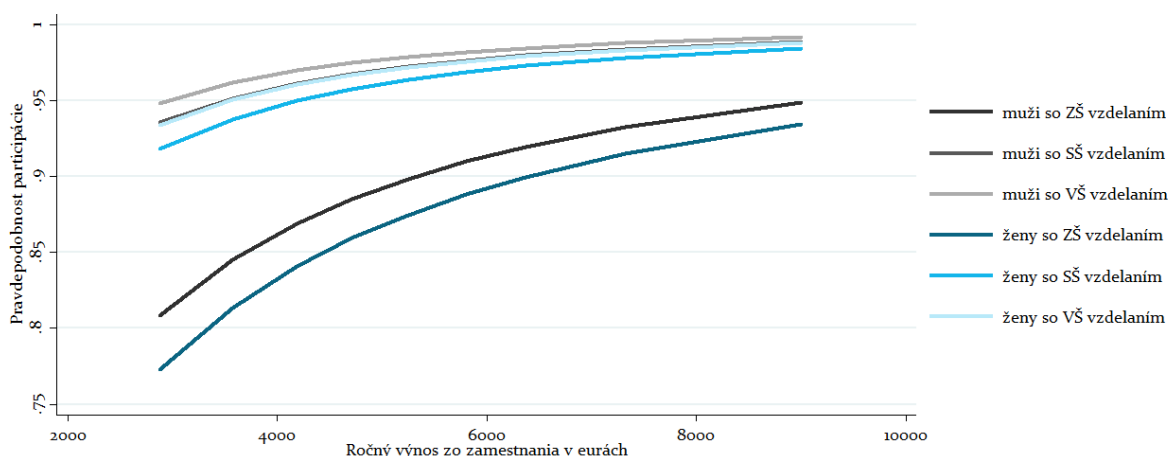
Obrázok 1: Vplyv najdôležitejších faktorov na pravdepodobnosť participácie

Zdroj: KRRZ

Graf č. 1 ilustruje fakt, že participácia na trhu práce je závislá nielen od výnosu zo zamestnania, ale aj od pohlavia a úrovne najvyššieho dosiahnutého vzdelania. Potvrdilo sa, že **najväčšie rozdiely na trhu práce existujú medzi osobami so základným vzdelaním voči tým so stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním**. Rovnako u mužov aj u žien, absencia vyššieho vzdelania znižuje pravdepodobnosť participácie až o 15 percentuálnych bodov. Pri danej úrovni vzdelania sa taktiež ukazuje, že **ženy majú nižšiu pravdepodobnosť participovať ako muži**. Je zaujímavé, že na základe výpočtov rovnakú úroveň pravdepodobnosti participácie dosahujú ženy s vysokoškolským a muži so stredoškolským vzdelaním. S rastúcimi výnosmi zo zamestnania rozdiely v participácii medzi pohlaviami aj vzdelanostnými skupinami klesajú.

Graf 1: Pravdepodobnosť participácie v závislosti od pohlavia a ročného výnosu so zamestnania⁵

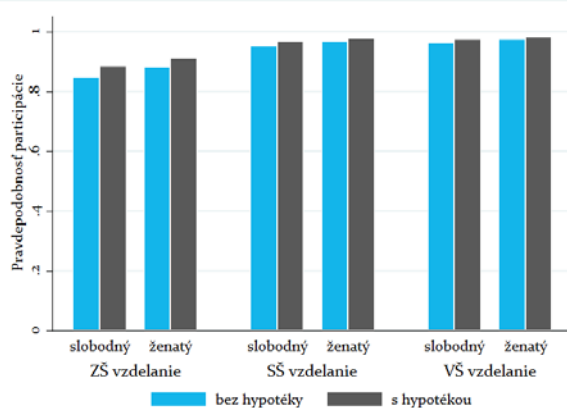

Zdroj: KRRZ

⁵ Pravdepodobnosť participácie je v tomto aj v každom ďalšom grafe vyčíslená pre osobu s priemernými charakteristikami v danej kategórii.

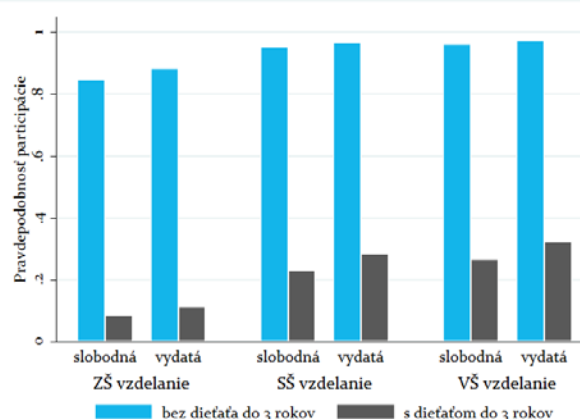
V grafe č. 2 sa ukazuje, že **ženatí muži majú vo všeobecnosti vyššiu pravdepodobnosť participácie ako slobodní**. Štatisticky signifikantným faktorom pozitívne ovplyvňujúcim pravdepodobnosť participácie je aj splácanie hypotéky. **Zaujímavosťou je, že efekt hypotéky na nárast participácie je približne rovnaký ako samotná zmena rodinného stavu. Ak sa navyše tieto dva efekty skombinujú, vplyv na vyššiu participáciu sa kumuluje.** Finančný tlak spojený so splácaním hypotéky a rodinnými záväzkami sa najvýraznejšie prejavuje v pravdepodobnosti participácie mužov so základným vzdelaním, pričom ženatý s hypotékou má až o 6 percentuálnych bodov vyššiu ochotu pracovať ako slobodný bez hypotéky.

Graf 2 - Pravdepodobnosť participácie mužov v závislosti od vzdelania, rodinného stavu a vlastníctva hypotéky

Zdroj: KRRZ

Graf 3 - Pravdepodobnosť participácie žien v závislosti od vzdelania, rodinného stavu a starostlivosti o malé dieťa

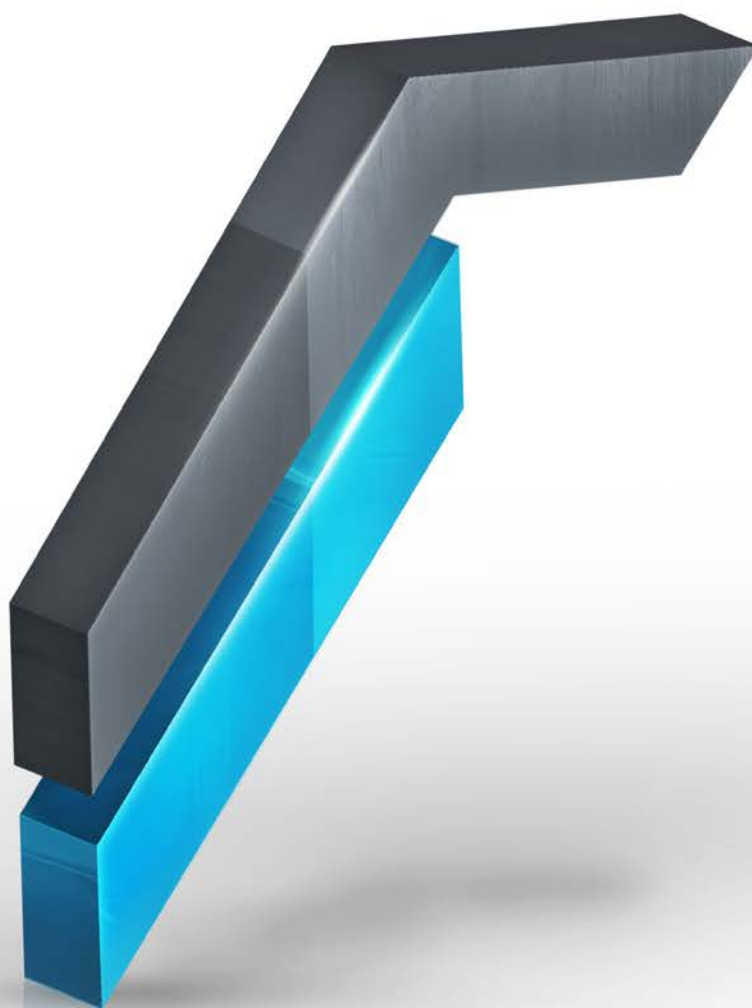

Zdroj: KRRZ

Naopak, **ekonomická aktivita matiek malých detí je extrémne nízka (graf č. 3), stúpa však so zvyšujúcou sa úrovňou vzdelania**. Pri konštantnej výške rodičovského príspevku do troch rokov dieťaťa majú ženy s nižším vzdelaním menší priemerný výnos zo zamestnania, a teda aj nižšiu mieru pravdepodobnosti ekonomickej aktivity.

Box 1: Použitá metodológia

Mikrosimulačný model zahŕňa spoločný vplyv daní a systému sociálnych dávok na príjem jednotlivca. Výsledky sú odhadnuté pomocou parametrického ekonometrického prístupu, v ktorom sa uvažuje štrukturálny model ponuky práce a zároveň berie do úvahy aj aktuálny daňovo-odvodový a sociálny systém na Slovensku. Metodologicky je štrukturálny model ponuky práce rozšírený o detailný modul na simuláciu daňovo-odvodového systému a systému sociálnych dávok. Pomocou tejto metodológie je odhadnutá pravdepodobnosť participácie na trhu práce porovnaním dvoch stavov každého jednotlivca: je prítomný na trhu práce (a pracuje na plný úväzok) a je mimo trhu práce. Základným krokom tohto prístupu je vytvorenie konceptu „výnos zo zamestnania“, ktorým sa analyzuje vplyv pracovných príjmov na participáciu. Čistý príjem zo zamestnania je znížený o tie sociálne dávky, ktoré jednotlivec nepoberá, ak je zamestnaný na plný úväzok (rodičovský príspevok, dávka v nezamestnanosti, dávka v hmotnej núdzi). Zároveň sa analyzuje vplyv iných ako pracovných príjmov na participáciu. Pre tieto účely je presne vypočítaný nepracovný príjem každého jednotlivca. Ten zahŕňa kapitálové príjmy, príjmy ostatných členov domácnosti a tie sociálne transfery, ktoré jednotlivec poberá bez ohľadu nato, či pracuje.

© Kancelária Rady pre rozpočtovú zodpovednosť, 2014

Imricha Karvaša 1
Bratislava 1, 813 25
Slovenská republika

www.rozpoctovarada.sk

*Prezentované názory a výsledky v tejto štúdii sú názormi autorov a nevyjadrujú oficiálne stanovisko RRZ.
Pri reprodukcii časti textu je potrebné uviesť okrem organizácie aj názov materiálu.
Text neprešiel jazykovou korektúrou.*